

JAMES CAREY HAGYATÉKA: RÍTUSBAN FOGANT KOMMUNIKÁCIÓ

Tóth Loretta

loretta.toth@gmail.com

**Andok Mónika: *A kommunikáció rituális elmélete.*
Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.**

Külső szemlélődő számára misztikummal teli, értelmezhetetlen események láncolata az Észak-Korea határain belül megvalósuló világ: az elmúlt években tucatnyi médiaközvetítésen láthattuk, hogy több ezres tömeg gyűlik össze a főváros, Phenjan főterén felállított óriáskivetítő előtt abból az alkalomból, hogy ujjongva, tapsviharral ünnepeljék meg a pillanatot, amikor Ri Cshunhi, a kommunista rezsim mindig jó kedélyű bementője bejelenti a legújabb sikeres rakétakísérletet. Az eseménynek nem annyira az információértéke, mint inkább a ceremoniális jellege a fontos: az az érzelmi összehangolódás, amely az egyénekből álló közönséget közösségé formálja. Az összetartozás effajta megtapasztalása pedig úgy teszi egyidejűleg a „siker” részesévé a jelenlévőket, hogy a rituális ünnepségen keresztül egyúttal létre is hozza, ismétlődő jellege által pedig fenntartja a közös hitbeli és értékbeli meggyőződéseken alapuló – kívül-állók számára megfoghatatlan – észak-koreai valóságot.

A kommunikáció rituális felfogása James Carey amerikai elméletalkotó nevéhez fűződik, aki az 1963-ban publikált, a kommunikáció kulturális beágyazottsága mellett érvelő diszsertációjával nem csupán egy „értelmező fordulatot” hozott a kommunikációkutatásba, de annak egy új irányzatát is lefektette. Fenomenológiai megalapozottságú, illetve az antropológiai hagyományokból sokat merítő koncepciója ugyanis abban hozott újdonságot az addig elsősorban a transzmissziós modell keretei közé beszorított kommunikáció fogalmának értelmezésében, hogy azt a kultúra kontextusába helyezte, és a kommunikációban *részt vevő* egyének kultúráját – és egyben jelentést – létrehozó mindennapi cselekvéseit helyezte a vizsgálat középpontjába. Tételmondata szerint „a kommunikáció szimbolikus folyamat, amely létrehozza, fenntartja, kiigazítja és átalakítja a valóságot” (1975/1989: 19, idézi: Andok 2017: 31). Szerinte tehát a transzmissziós felfogástól eltérően – de azzal nem ellentétben –, a rituális felfogás nem a térbeli távolság áthidalásának, hanem a közösség (társadalom) időbeli fennmaradásának a képzetével kapcsolódik egybe (Carey 2009: 15; vö. Assman 2013 kommunikatív emlékezet fogalmával). Carey kulturalista szemléletű koncepciója nem csak a kommunikáció, de a médiakutatás területén is sok követőre talált világszerte, a rituális hagyomány pedig az 1980-a évek óta a tudományterület megkerülhetetlen pillérének számít; ezt az elméleti hagyatékot, illetve a rituális modell továbbfejlődésének útját foglalja össze *A kommunikáció rituális elmélete* című monográfiájában Andok Mónika, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kommunikációtudományi Intézetének tanszékvezetője.

A szerző nem áll meg Carey tudományos eredményeinek összefoglalásánál, a kötet célja ehelyett inkább az, hogy kontextusba helyezze, valamint napjaink kommunikáció- és

médiakutató generációjával megismertesse a rituális modell által magával hozott paradigmaváltás lényegi pontjait, illetve azok létjogosultságát. A könyv egyik legfőbb mankójául a Gregory Shepherd, Jeffrey St. John és Ted Striphas által jegyzett *Communication as... Perspectives on Theory* című, átfogó szöveggyűjtemény szolgál, amely enciklopédikus módon gyűjtötte egybe a kommunikációval foglalkozó elméleteket anélkül, hogy elköteleződne bármelyik megközelítés univerzális érvényessége mellett (Andok 2017: 14). A kötet első fejezeteiben Andok Mónika részletesen bevezeti az olvasót a valóságot mint társadalmi konstrukciót vizsgáló rituális koncepció elméleti gyökereibe, valamint kontextusba helyezi Carey elgondolását azokhoz a tudományos paradigmahátterekhez viszonyítva, amelyből a rituális modell táplálkozik, illetve amelyek a rítus és a ritualizáció fogalmát helyezik vizsgálatuk középpontjába.

A könyv következő nagyobb egységében a szerző a média hírek rituális-kulturalista megközelítését mutatja be a hírfogyasztást és -előállítását mint rituális cselekvést értelmezve, amelyben a – befogadói és az előállítói oldal egyaránt – résztvevők nem az információ megszerzésére, illetve átadására összpontosítanak, hanem egy olyan drámai aktusra, amelyben az aktorok csatlakoznak a világhoz (Andok 2017 5–61; vö: Anderson 2006). Ezt követően Andok részletesen foglalkozik a médiaesemények rituális értelmezésével: a magukat a ceremonális antropológia iskolájába soroló korszakalkotó szerzőpáros, Daniel Dayan és Elihu Katz (1992) munkásságának és az elméleti irányzatuk által kitermelt újabb generáció eredményeinek bemutatásán keresztül érzékelteti, hogy a médiaeseményeknek milyen fontos szerepe van a társadalom újraintegrálásában, a kohézió és a lojalitás felépítésében (Andok 2017: 65–68). A szerző megjegyzi, hogy Katzék nyomán Eric Rothenbuhler és Nick Couldry azok, akik napjainkig az elmélet legfontosabb alakítói, előbbi inkább a kommunikációtudomány, míg utóbbi inkább a médiatudomány felől közelíti meg a témát. Felfogásuk szerint a televíziós esemény a rítus résztvevői számára létrehoz egy átmeneti teret és újraalkotja a rituális rendet – éppen, ahogyan a fentebb említett észak-koreai példa is bizonyítja. Rothenbuhler és Couldry maguk is elismerik, hogy van különbség a demokratikus és a nem demokratikus társadalmak, totalitárius társadalmi rendszerek között, ugyanakkor állítják: abban nincs különbség, hogy mindkét típus ceremónia, médiaesemény.

Noha a kötet végén a szerző – Couldry értelmezését közvetítve – említést tesz arról, hogy a közösségi média és a fiatalok „mobilkultúrája” milyen változásokat indított be a médiafogyasztásban, és így a „központi média” rituális erejében, kevés szó esik arról, hogy az újmédia eszközei és kommunikációs csatornái hogyan alakítják át a rituális kommunikációt, illetve – például a televízióhoz képest – milyen újfajta ritualizációs szokások kialakulásában játszott szerepet (gondoljunk csak a világsztárok élő bejelentkezéseire az Instagram képmegosztón vagy Donald Trump amerikai elnök tweetjeire, amelyek az elmúlt egy évben alapjaiban formálták át a diplomáciai diskurzust).

Andok Mónika egyébként nem csupán a kurrens nemzetközi szakirodalmat vonultatja fel az olvasó előtt, a kötet elméleti vonulatába ugyanis a rituális hagyomány híveinek magyar képviselőit, így Csányi Vilmos (l. Csányi 1999, 2005) humánetológus és Császi Lajos (l. Császi 2002, 2008) médiakutató eredményeit is integrálja. A 149 oldalas kötet mindazonáltal – átfogó jellege és a különböző perspektívák bemutatása miatt – egyaránt hasznos azoknak, akik a kommunikációtudomány felől érkező szeretnék megérteni a rituális koncepcióban rejlő elméleti és gyakorlati lehetőségeket, illetve azok számára is, akik kulturalista vagy antropológiai ismereteiket terjesztenék ki a médiára is.

IRODALOM

- Anderson, Benedict (2006) *Elképzelt közösségek*. Budapest, L'Harmattan – Atelier.
- Assman, Jan (2004) *A kulturális emlékezet*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó.
- Carey, James W. (2009[1975]) A Cultural Approach to Communication. In: Carey, James W. (2009) *Communication as Culture. Essays on Media and Society*. Revised edition. New York – London, Routledge. 11–28.
- Csányi Vilmos (2005) *Etológia és társadalom*. Budapest, Ulpius-ház.
- Csányi Vilmos (1999) *Az emberi természet. Humánétológia*. Budapest, Vince Kiadó.
- Császi Lajos (2008) Médiakutatás a kulturális fordulat után. *Médiakutató (ősz)*.
https://mediakutato.hu/cikk/2008_03_osz/07_mediakutatas_forradalom
- Császi Lajos (2002) *A média rítusai*. Budapest, Osiris Kiadó – MTA-ELTE Kommunikáció-elméleti Kutatócsoport.